

- Sikorski Cz., *Wolność w organizacji. Humanistyczna utopia czy prakseologiczna norma?*, Oficyna Wydawnicza Drukarnia Antykwa, Łódź 2000.
- Sikorski Cz., *Drogi do sukcesu. Profesjonalizm kontra populistyczna kultura organizacyjna*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2007.
- Sikorski Cz., *Kultura organizacyjna*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2006.
- Sikorski Cz., *Kultury świata – kultury organizacji: zapiski z podróży*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.
- Trompenaars F., *Kultura innowacji. Kreatywność pracownika a sukces firmy*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2007.
- Wach K., *Edukacja na rzecz przedsiębiorczości wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjno-gospodarczych*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2013/9, s. 246-257.
- Wach K., *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w programach nauczania. Stan obecny i proponowane kierunki zmian*, w: *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych a edukacja ekonomiczna*, red. P. Wachowiak, M. Dąbrowski, B. Majewski, Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, Warszawa 2007, s. 120-127.
- Ziolo Z., *Miejsce przedsiębiorczości w edukacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2012/8, s. 10-23.
- <http://www.perspektywy.pl/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=1452:santander-universidades-inwestujemy-w-nauke&catid=24&Itemid=119> (dostęp: 07.02.2014).
- <<http://etc.online.uni-marburg.de/etc1/010.pdf> Röpke J., *The Entrepreneurial University. Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy*, Marburg 1998> (dostęp: 07.02.2014).
- Materiały udostępnione przez Wydział Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego, zgromadzone w trakcie realizacji projektu „Własna firma krok po kroku”.



Wdrożenie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego a kształtowanie postaw przedsiębiorczych w odczuciu młodzieży akademickiej

STRESZCZENIE

Artykuł dotyczy wybranej problematyki związanej z wpływem uczelni wyższej na kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży. W opracowaniu, oprócz aspektów teoretycznych związanych z przeobrażeniami, jakie dokonały się w ciągu ostatnich kilku lat w polskim szkolnictwie wyższym, a zwłaszcza wynikającymi z wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego, opisano także kwestie empiryczne odnoszące się do opisywanego tematu, na podstawie wyników badań własnych.

→ **SŁOWA KLUCZOWE** – BADANIA WŁASNE, MŁODZIEŻ, KRAJOWE RAMY
KWALIFIKACJI DLA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

SUMMARY

*Implementing the National Qualifications Framework (KRK)
into Tertiary Education Institutions and Shaping the Basis of En-
trepreneurship in the Opinion of University Students*

This paper presents selected issues connected with the impact of a tertiary education institution on the development of entrepreneurial attitudes among young people. Apart from dealing with theoretical aspects concerning the transformations that have taken place over the past few years in Polish higher education system, particularly the ones arising from the implementation of the National Qualifications Framework for Higher Education, the study presents empirical evidence related to the topic and based on the author's own study.

→ **KEYWORDS** – OWN STUDY, YOUTH, NATIONAL QUALIFICATIONS
FRAMEWORK FOR HIGHER EDUCATION

Wstęp

Jednym z bardzo istotnych celów stojącym przed współczesnym systemem edukacji, obok przekazywania wiedzy i umiejętności, jest kształtowanie pożądaných społecznie kompetencji społecznych, wyrażanych postawami wobec otaczającej człowieka rzeczywistości.

Młodzi ludzie, aby zwiększyć swoje szanse na rynku pracy, muszą się wykazać przedsiębiorczością, niezależnie od tego, czy zakładają własną firmę, czy występują na rynku pracy w charakterze pracownika. Szczególna rola w tym zakresie została przypisana uczelniom wyższym, między innymi poprzez wdrożenie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, które nakładają na nie obowiązek kształtowania kompetencji społecznych studentów.

Przedmiotem rozważań niniejszego artykułu jest kształtowanie postaw przedsiębiorczych w opinii młodych ludzi, studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej (PWSZ) w Nowym Sączu w rezultacie wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji. Artykuł został podzielony na dwie zasadnicze części. Pierwsza koncentruje się na konsekwencjach wdrożenia KRK dla szkolnictwa wyższego w Polsce oraz przedsiębiorczości jako kluczowej kompetencji na rynku pracy. Druga dotyczy wykazywania postaw społecznych przez studentów PWSZ w Nowym Sączu oraz potrzeby oceny wpływu uczelni na te postawy.

Podstawowymi problemami badawczymi są:

- poziom przedsiębiorczości studentów PWSZ w Nowym Sączu;
- wskazanie odsetka studentów planujących w przyszłości prowadzić własną działalność gospodarczą oraz porównanie wyników badania z przeprowadzonymi przez inne podmioty;
- ocena kształtowania określonych kompetencji przez uczelnię wyższą w opinii badanych;
- sformułowanie propozycji zmian dla szkolnictwa ukierunkowanego na rozwój przedsiębiorczości studentów.

Metodą badawczą, którą wykorzystano, był sondaż diagnostyczny bazujący na technice badania ankietowego. Metodą pomocniczą, umożliwiającą wyciąganie wniosków ze zgromadzonego materiału i porządkowanie faktów, były metody statystyczne, tj.: oszacowania oraz zobrazowania rozkładu procentowego zmiennych; graficznej prezentacji danych. Ze względu

na teoretyczno-empiryczny charakter artykułu metodę pomocniczą stanowiła krytyczno-poznawcza analiza literatury naukowej, a także dostępnych źródeł wtórnych.

Wdrożenie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego jako następstwo Procesu Bolońskiego

System szkolnictwa wyższego pełni niezaprzeczalnie ważną funkcję w kształtowaniu gospodarki opartej na wiedzy. Uczelnie wyższe, kształcąc studentów, powinny „myśleć” długofalowo i konstruować programy kształcenia w sposób zachęcający absolwentów do kontynuowania nauki na przykład na studiach magisterskich, doktoranckich czy podyplomowych (tzw. uczenie się przez całe życie). Zadanie nałożone na uczelnie wyższe staje się coraz trudniejsze do realizacji ze względu na dużą liczbę ośrodków akademickich – co daje studentom możliwość dokonania wyboru najkorzystniejszej z ich punktu widzenia oferty, ale także ze względu na obserwowane w ostatnich latach w Polsce zjawisko niżu demograficznego obejmującego grupę potencjalnych kandydatów na studia.

Reakcją na wyzwania stojące przed krajowym, ale także europejskim systemem edukacji, są podejmowane inicjatywy, na przykład utworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, stałe podnoszenie jakości oferty edukacyjnej w ośrodkach akademickich, uczestnictwo w międzynarodowych programach badawczych, nawiązywanie współpracy z przedstawicielami świata przemysłu w celu inicjowania transferu wiedzy oraz technologii. Działania te wspiera Komisja Europejska, między innymi poprzez program *Uczenie się przez całe życie* 2007-2013, promowanie kształcenia ustawicznego¹, program *Erasmus Plus* 2013-2020².

Deklaracja Bolońska³, w której sygnatariusze zobowiązali się do utworzenia Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego,

¹ Por. A. Marszałek, *Wyzwania stojące przed systemem szkolnictwa wyższego w Europie*, „E-mentor” nr 1 (38)/2011.

² Por. <www.erasmusplus.org.pl> (dostęp: 01.06.2014).

³ Por. Deklaracja została podpisana 19 czerwca 1999 r. w Bolonii. Sygnatariuszami byli ministrowie ds. szkolnictwa wyższego 29 europejskich państw, w tym Polski. Niniejszym dokumentem Sygnatariusze w pełni dobrowolnie

zainicjowała zmiany w zakresie europejskich systemów szkolnictwa wyższego⁴. Realizacja Procesu Bolońskiego stała się początkiem wielu przemian w sposobie funkcjonowania systemu szkolnictwa wyższego w krajach europejskich. Poniżej zaprezentowano wybrane zmiany, jakie zaszły w Polsce:

- wprowadzono dwustopniowy system kształcenia na poziomie wyższym: studia licencjackie oraz magisterskie (ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r.);
- od 2005 roku każdy absolwent otrzymuje suplement do dyplomu ukończenia studiów;
- ewaluacją jakości procesu kształcenia, a także akredytacją nowych kierunków i programów studiów oraz instytucji szkolnictwa wyższego zajmuje się funkcjonująca od 1 stycznia 2002 roku Państwowa Komisja Akredytacyjna (PKA);
- uznawanie stopni naukowych zdobytych za granicą oraz nostryfikacja dyplomów odbywa się na podstawie umów bilateralnych, zgodnie z zasadami sprecyzowanymi w Konwencji Lizbońskiej o Uznawaniu Kwalifikacji⁵.

Szczególne znaczenie dla realizacji priorytetów i założeń Procesu miało wdrożenie ram kwalifikacji do polskiego systemu edukacji. Krajowe Ramy Kwalifikacji stanowią metodę opisu kształcenia, jakie polskie uczelnie oferują studentom. Jej cechą charakterystyczną jest sformułowanie opisów w języku osiągniętych efektów kształcenia, które umożliwiają porównywalność kwalifikacji zdobytych w danym kraju⁶. Efekty kształcenia osiągnięte w wyniku procesu kształcenia podzielono na trzy podstawowe kategorie, które zostały ujęte w tabeli 1.

zobowiązali się zmienić swoje systemy edukacyjne w celu ich integracji na poziomie europejskim.

⁴ Por. J.K. Thieme, *Szkolnictwo wyższe, Wyzwania XXI wieku. Polska – Europa – USA*, Warszawa 2009, s. 112.

⁵ Por. A. Marszałek, *Wyzwania stojące przed systemem szkolnictwa wyższego w Europie*, „E-mentor” nr 1 (38)/2011.

⁶ Por. *Autonomia programowania uczelni. Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, red. E. Chmielecka, Warszawa 2010, s. 7, <www.nauka.gov.pl>.

Tabela 1. Efekty kształcenia osiągnięte w procesie kształcenia

Efekty kształcenia	Wiedza	Oznacza efekt przyswajania informacji przez uczenie się, jest zbiorem opisu faktów, zasad, teorii powiązanych z określoną dziedziną pracy lub nauki. Wiedzę opisuje się jako teoretyczną lub faktograficzną.
	Umiejętności	Oznaczają zdolność do stosowania wiedzy i korzystania z know-how w celu wykonywania zadań i rozwiązywania problemów. Umiejętności opisuje się jako kognitywne oraz praktyczne.
	Kompetencje personalne i społeczne	Oznaczają potwierdzoną zdolność stosowania wiedzy, umiejętności oraz kompetencji personalnych, społecznych lub metodologicznych okazywaną w pracy lub w nauce oraz karierze zawodowej i rozwoju zawodowym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie, <www.eur-lex.europa.eu>.

Wyodrębnienie kompetencji społecznych jako jednej z grup efektów kształcenia osiągniętych przez absolwenta pociągnęło za sobą konieczność zwrócenia przez uczelnie wyższe większej uwagi na ich kształtowanie w trakcie realizacji programu kształcenia, a także oceny stopnia ich osiągnięcia przez studentów.

Przedsiębiorczość jako kluczowa kompetencja na rynku pracy

Rada i Parlament Europejski przyjęły w 2006 roku dokument precyzujący europejskie ramy kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Podyktowane to zostało stałe zachodzącymi przemianami w otoczeniu makro- i mikroekonomicznym, które niejako wymusiły aktualizację listy „obowiązujących” kompetencji pozwalających na sprawne funkcjonowanie we współczesnym świecie. Z tego powodu, przedsiębiorczość została sklasyfikowana jako jedna z kluczowych kompetencji w europejskim systemie edukacyjnym, tuż obok tak ważnych

kompetencji jak umiejętność porozumiewania się w języku ojczystym czy kompetencje matematyczne i informatyczne⁷. Co więcej, przedsiębiorczość klasyfikuje się do efektów uczenia się w praktycznie wszystkich dziedzinach wiedzy⁸.

Do chwili obecnej na próżno szukać definicji przedsiębiorczości, która nie budziłaby wątpliwości. Może to wynikać z faktu, że pojęcie to wciąż ewoluuje⁹. Przedsiębiorczość można definiować jako

cechę przedsiębiorcy i przedsiębiorstwa, pod którą rozumie się gotowość i zdolność do podejmowania i rozwiązywania w sposób twórczy i nowatorski problemów, umiejętność wykorzystania pojawiających się szans i okazji oraz elastycznego przystosowywania się do zmieniających się warunków zewnętrznych i wewnętrznych¹⁰.

T. Rachwał zauważa, że pojęcie „człowieka przedsiębiorczego” często utożsamiane jest z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej, równocześnie zaznacza, że taki sposób rozumowania nie jest właściwy. Sugeruje szersze spojrzenie na przedsiębiorczość jako na zespół cech osobowych człowieka, wskazując między innymi na takie cechy jak: aktywność, zapał do pracy, inicjatywa, kreatywność, podzielność uwagi, pewność siebie, samodyscyplina, zdolność do brania odpowiedzialności za siebie i innych, intuicja czy posiadanie umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej¹¹.

Kształtowanie postaw przedsiębiorczych nie należy do zadań łatwych. Proces ten powinien się rozpocząć już na etapie

⁷ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz.U. L 394 z 30.12.2006.

⁸ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego (2011), Dz.U. Nr 253, poz. 1520.

⁹ Por. K.M. Kraj, *Enterprise performance management – nowe wsparcie dla przedsiębiorczości korporacyjnej w warunkach globalizacji*, w: *Przedsiębiorczość w teorii i praktyce*, red. M. Strużycki, Warszawa 2006, s. 11.

¹⁰ P.F. Druckner, *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Warszawa 1992, s. 34.

¹¹ Por. T. Rachwał, *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji szkolnej*, w: *Szkoła w nauce i praktyce edukacyjnej*, t. II, red. B. Muchacka, Kraków 2006, s. 431.

edukacji wczesnoszkolnej i być kontynuowany na dalszych szczeblach edukacji, w tym na poziomie akademickim. Wielu autorów postuluje wyraźne rozgraniczenie kształcenia w zakresie przedsiębiorczości od edukacji ekonomicznej¹², choć nie jest to łatwe zadanie ze względu na wzajemne przenikanie się tych dwóch edukacji (*entrepreneurial management* w zarządzaniu oraz *entrepreneurial economy w ekonomii*)¹³.

Rozwój kompetencji związanych z przedsiębiorczością na wszystkich etapach edukacji wydaje się szczególnie istotny z punktu widzenia młodego pokolenia stojącego na krawędzi swej działalności zawodowej, społecznej i gospodarczej. Wymagają one ciągłej adaptacji do stale zmieniających się wymagań rynkowych i stanowią odpowiedź na rosnącą presję konkurencyjną, zwłaszcza w trudnych warunkach kryzysu gospodarczego¹⁴. D. Piróg uważa, że konieczne jest zbudowanie takiego modelu studiów wyższych lub szkół wyższych, który zapewni, że kompetencje absolwentów będą jak najbliższe oczekiwaniom pracodawców, pozwalając na sprawne wejście absolwentów na rynek pracy, także w formie samozatrudnienia. Aby ten cel osiągnąć, należy rozwijać postawy przedsiębiorcze. Tutaj amerykańskie modele są godne naśladowania i powielania, gdyż Stany Zjednoczone mają bardzo dobrze rozwinięty system kształcenia w zakresie przedsiębiorczości na poziomie uniwersyteckim¹⁵. Jak podkreśla Z. Ziolo, postawy przedsiębiorcze można kształtować w procesie nauczania wszystkich przedmiotów szkolnych, gdyż w zakresie każdego przedmiotu znajduje się wiele odpowiednich do tego treści merytorycznych¹⁶.

¹² Por. *Entrepreneurship in higher education, especially with non-business studies*, Final report of the Expert Group, European Commission – Enterprise and Industry Directorate-General, Brussels 2008; oraz Ch. Volkmann i in., *Educating the Next Wave of Entrepreneurs. Unlocking Entrepreneurial Capabilities to Meet the Global Challenges of the 21st Century*. A Report of the Global Education Initiative, World Economic Forum, Geneva.

¹³ Por. K. Wach, *Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw. Rozwój przez umiędzynarodowienie*, Warszawa 2012, s. 200.

¹⁴ Por. M. Płaziak, T. Rachwał, *Entrepreneurship Courses in Spatial Management Studies in Polish Universities*, „Procedia – Social and Behavioral Sciences”, vol. 110. 2014, s. 711.

¹⁵ Por. tamże, s. 712.

¹⁶ Por. Z. Ziolo, *Miejsce przedsiębiorczości w edukacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2012/8, s. 15.

Prowadzone badania naukowe potwierdzają wzrost znaczenia kapitału edukacyjnego jako czynnika istotnego podczas wkraczania na rynek pracy. Podkreślane jest znaczenie indywidualnych działań studentów i absolwentów, zwłaszcza dążenie do osiągania jak najwyższych efektów kształcenia, zdobywanie dodatkowych kwalifikacji, doświadczeń zawodowych na rynku pracy i wreszcie zaangażowanie w proces poszukiwania pracy. Wszystkie te czynniki potwierdzają wpływ postaw przedsiębiorczych na kształtowanie przyszłości jednostki, a zatem i na poziom rozwoju społeczeństwa¹⁷.

Wyniki badań własnych

W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Nowym Sączu przeprowadzono badania własne wśród 201 losowo dobranych studentów¹⁸. Celem ankiety było zbadanie, w jakim stopniu studenci wykazują postawy przedsiębiorcze, oraz poznanie ich opinii na temat kształtowania tych postaw przez uczelnię wyższą. Ankieta była anonimowa, obejmowała zarówno pytania zamknięte, jak i otwarte, aby studenci mieli możliwość wyrażania własnych opinii. Wśród ankietowanych 87,06% stanowiły kobiety, zaś 12,94% – mężczyźni, następnie 20,40% to studenci pierwszego roku studiów, 24,38% to studenci drugiego roku, zaś 55,22% – trzeciego. Ponadto 30,35% stanowili mieszkańcy miasta, natomiast 69,65% – wsi. Ankietowani udzielali odpowiedzi na siedem pytań. Ze względu na ograniczoną objętość opracowania, w niniejszym artykule omówiono fragment przeprowadzonych badań. W przypadku pytania nr 1 studentów poproszono o wybranie jednej lub większej ilości odpowiedzi, zaś w przypadku pytań nr 2,

¹⁷ Por. D. Piróg, *Wybrane determinanty tranzycji absolwentów studiów wyższych na rynek pracy. Dylematy współczesnego rynku pracy*, „Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” nr 160, 2013, s. 134-135.

¹⁸ Badania skierowane były do studentów pierwszego, drugiego i trzeciego roku studiów stacjonarnych Instytutu Ekonomicznego PWSZ w Nowym Sączu, dwóch kierunków: ekonomia i e-administracja, dlatego też konstruuąc pytania ankietowe, odniesiono się do zagadnień związanych z przyjmowaniem przez studentów postaw przedsiębiorczych w życiu codziennym, a także oceny wpływu na kształtowanie tych postaw przez uczelnię wyższą. Ze względu na wymogi edytorskie (objętość artykułu) omówiono wyniki pięciu pytań zadanych ankietowanym.

nr 3 oraz nr 4 – istniała możliwość wyboru jednej opcji. W pytaniu nr 5 ankietowani przyznawali własne oceny w skali 1-3.

Pierwsze pytanie dotyczyło wskazania obszarów życia społecznego, w jakich studenci obecnie przejawiają swoją aktywność (wykres 1). Największy odsetek badanych (57,21%) wskazał pracę zarobkową wykonywaną w okresie wakacyjnym jako przejaw własnej aktywności społecznej. Zaproponowane, inne obszary, które studenci wskazywali, przedstawiały się następująco: 29,35% badanych wskazało na podejmowanie pracy zawodowej podczas studiów; 21,39% – pracę wolontariacką wykonywaną okazyjnie; 16,92% studentów angażuje się w pracę na rzecz kół naukowych i innych organizacji funkcjonujących w ramach uczelni; *ex aequo* 4,48% zadeklarowało członkostwo i/lub pracę na rzecz organizacji pozarządowych oraz regularne wykonywanie pracy wolontariackiej na rzecz osób potrzebujących, zaś opcję „inne” wybrało 2,49% respondentów (wskazywano na uczestnictwo w kursach, szkoleniach oraz aktywność sportową); 20,30% – zadeklarowało brak jakichkolwiek przejawów aktywności społecznej.

Wykres 1. Obszary aktywności społecznej studentów



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Jest oczywiste, że każdy młody człowiek podejmujący decyzję dotyczącą swojej ścieżki edukacji i kariery chciałby, aby jego szanse znalezienia pracy, jak też przyszłe dochody były jak najwyższe¹⁹. Tymczasem trudna sytuacja utrzymująca się

¹⁹ Por. O. Mierzwa, *Doświadczenie czy wykształcenie? Polski rynek pracy ludzi młodych – eksperyment korespondencyjny*, „Bank i Kredyt”, 1/2012, s. 28.

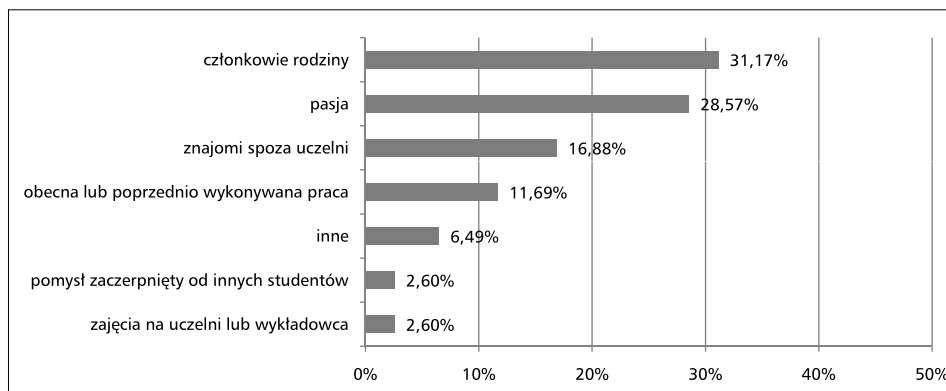
na rynku pracy, której przejawem jest wysoki poziom stopy bezrobocia (powiat nowosądecki znajduje się w ścisłej czołówce powiatów o najwyższej stopie bezrobocia w województwie małopolskim – 18,5%, osoby z wykształceniem wyższym stanowią 12,1% ogółu bezrobotnych²⁰), sprawia, że samo wykształcenie i umiejętności już nie wystarczają w procesie poszukiwania i znalezienia zatrudnienia. Wykazywanie postaw przedsiębiorczych przez młodzież odgrywa znaczną rolę w kontekście ich dalszej przyszłości oraz kariery zawodowej.

Podjęcie pracy zawodowej jest jednym ze sposobów na usamodzielnienie się i osiągnięcie niezależności, również tej finansowej. Drugą drogą, którą może obrać młody człowiek, jest rozpoczęcie działalności gospodarczej na własny rachunek. Ostatnia z wymienionych wymaga nie tylko posiadania odpowiednich kompetencji, ale również odwagi. Drugie pytanie dotyczyło właśnie planów podjęcia w przyszłości własnej działalności gospodarczej. Rozkład udzielonych odpowiedzi kształtował się następująco: 38,31% spośród osób uczestniczących w badaniu zadeklarowało chęć prowadzenia w przyszłości działalności gospodarczej; 35,82% badanych nie uwzględnia w swoich planach prowadzenia własnej działalności gospodarczej; jeden na czterech badanych nie miał na ten temat zdania.

Kolejne pytanie skierowane zostało wyłącznie do osób deklarujących chęć podjęcia działalności gospodarczej. Łącznie 77 osób udzieliło na nie odpowiedzi. Respondentów zapytano o czynnik, który w największym stopniu zachęcił ich do uwzględnienia w swoich planach prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Wykres 2 prezentuje wyniki przeprowadzonego badania.

²⁰ Por. <www.pup.powiat-ns.pl>, dane statystyczne dotyczące bezrobocia w powiecie nowosądeckim, stan na 28 lutego 2014 r.

Wykres 2. Determinanta, która w największym stopniu wpłynęła na pomysł prowadzenia własnej działalności gospodarczej



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

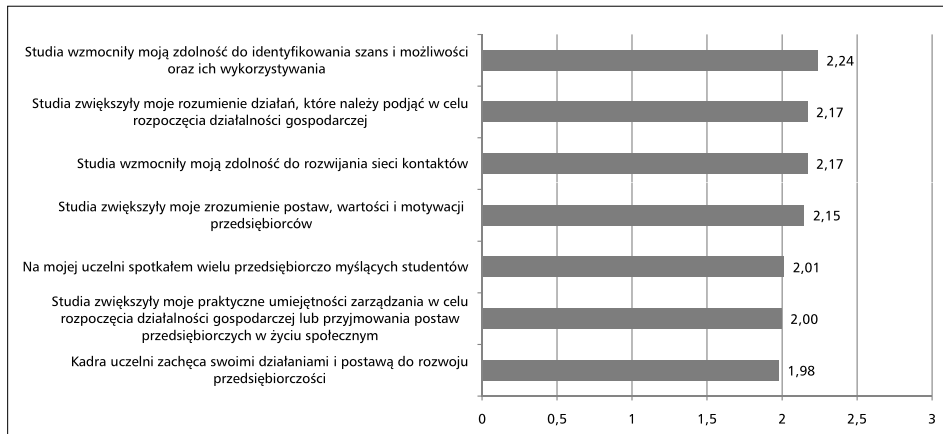
Najwięcej respondentów – 31,17% deklaruowało, że do podjęcia decyzji przyczynili się członkowie rodziny; nieco mniej osób – 28,57% wskazało na własne pasje i zainteresowania; 16,88% – wpływ osób znanych spoza uczelni; w przypadku 11,69% ankietowanych – obecną lub poprzednio wykonywaną pracę. Najmniejszy odsetek badanych (2,60%) przyznał, że na decyzję wpłynęły bezpośrednio zajęcia na uczelni lub wykładowca, taka sama liczba odpowiedzi odnosiła się do pomysłu zaczerpniętego od innych studentów. Pozostali badani (6,49%) wskazali odpowiedź inne, wśród udzielonych odpowiedzi dominowało przekonanie, że czynnikiem, który skłonił studentów do takiej decyzji, jest trudna sytuacja na lokalnym rynku pracy, a także obawa przed zasileniem grona osób pozostających bez zatrudnienia.

Analiza materiału empirycznego pozwoliła również poznać opinię ankietowanych na temat kształtowania postaw przedsiębiorczych przez uczelnię wyższą. Istotnym problemem badawczym było poznanie opinii ankietowanych na temat wpływu uczelni wyższej na kształtowanie postaw przedsiębiorczych młodzieży. 42,79% osób uczestniczących w badaniu wskazało odpowiedź twierdzącą. Blisko jeden na czterech ankietowanych zdecydowanie zaprzeczył, że program kształcenia miał wpływ na jego postawy przedsiębiorcze, natomiast 35,82% nie miało zdania na ten temat.

Ostatnie pytanie skierowane do ankietowanych dotyczyło poznania ich opinii na temat różnych kwestii związanych

z kształtowaniem przedsiębiorczości przez uczelnię wyższą. Ankietowani przyznawali oceny w skali 1-3, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie się nie zgadzam”, 3 – „zdecydowanie się zgadzam”. Rozkład udzielonych odpowiedzi został zawarty na wykresie 3.

Wykres 3. Ocena kształtowania określonych kompetencji przez uczelnię wyższą w opinii badanych²¹



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiet.

Odnosząc się do wskazanych kompetencji kształtowanych przez uczelnię, respondenci najwyżej ocenili wzmocnienie zdolności studentów do identyfikowania szans i możliwości oraz ich wykorzystywania, przyznając ocenę 2,24, oraz *ex aequo* wzmocnienie zdolności do rozwijania sieci kontaktów i rozumienie działań, które należy podjąć w celu rozpoczęcia działalności gospodarczej – uzyskały ocenę 2,17. Najniżej oceniono działania i postawę kadry naukowej do rozwoju przedsiębiorczości (1,98) oraz zwiększenie praktycznych umiejętności zarządzania w celu rozpoczęcia działalności gospodarczej lub przyjmowania postaw przedsiębiorczych w życiu społecznym (2,00).

Omówienie wyników badania

Przedsiębiorczość osób młodych, społeczeństwa jest relatywnie często podejmowanym przez naukowców tematem prac. Warto więc w tym miejscu odnieść wyniki z badania i porównać

²¹ Oceny zostały otrzymane jako średnia ważona uzyskana na podstawie wyników ocen wskazanych przez respondentów.

je z uzyskanymi przez inne podmioty. Jedną z prac badawczych, do której się odniesiono, jest ankieta przeprowadzona wśród studentów Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach²². Ponad 60% osób badanych wyraziło gotowość prowadzenia własnej działalności gospodarczej po zakończeniu studiów, co stanowi odsetek znacznie wyższy niż deklarowany przez studentów PWSZ w Nowym Sączu. Równocześnie większość spośród ankietowanych określiła siebie jako osobę zdecydowanie lub raczej nieprzygotowaną do jej prowadzenia (63% odpowiedzi). Uwagę należy zwrócić również na deklarowane przez respondentów bariery w założeniu własnej firmy. Wskazywano tu najczęściej na: brak środków finansowych (72%), na drugim miejscu pojawiła się niewiedza na temat zasad prowadzenia firmy (51%). 20% osób badanych wskazało jako czynnik hamujący pobieranie nauki na studiach wyższych. Wyniki badania są częściowo zbieżne z otrzymanymi w wyniku badania studentów PWSZ w Nowym Sączu, mogą one świadczyć, że szkoła wyższa nie udziela wystarczającego praktycznego wsparcia w zakresie otwierania i prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek. A przynajmniej należy zwrócić uwagę, że wiedza, umiejętności i kompetencje mogą się różnić od tych, jakich w rzeczywistości oczekują młodzi ludzie podczas studiów.

Kolejne badanie zostało przeprowadzone wśród studentów PWSZ w Głogowie²³. Respondenci wskazali, że 53% nie podejmowało zatrudnienia w czasie odbywania studiów, pozostając tym samym całkowicie zależnymi materialnie od otoczenia (PWSZ Nowy Sącz – odsetek ten był znacznie niższy i wynosił 30%). Na pytanie dotyczące planów zatrudnienia – 88% udzielonych odpowiedzi dotyczyło zatrudnienia się w firmie państwowej lub prywatnej, a zaledwie 12% zamiaru uruchomienia własnej firmy. Zdaniem studentów głogowskiej uczelni system edukacji wpływa pozytywnie na kreowanie ich postaw przedsiębiorczych – uważa tak 7 na 10 respondentów (PWSZ Nowy Sącz – nieco ponad 4 na 10 osób). Blisko 11% uważa wiedzę zdobywaną podczas studiów za nieprzydatną dla ich przedsiębiorczości.

²² Por. <www.us.edu.pl/raport-na-temat-postaw-studentow-us-wobec-przedsiębiorczosci, *Przedsiębiorczość studentów Uniwersytetu Śląskiego. Raport z badania sondażowego*>, Biuro Karier Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Katowice 2011 r.

²³ *Przedsiębiorczość wśród studentów PWSZ w Głogowie – badania własne*, J. Herberger, J. Hermaszewski, Głogów 2010, <www.hermaszewski.glogow.pl>.

Następnym podmiotem, który w 2014 roku przeprowadził badanie przedsiębiorczości wśród studentów, był Instytut Biznesu Rodzinnego²⁴. Respondentami w badaniu byli studenci polskich uczelni wyższych. Krytycznie ocenili oni atmosferę panującą na swojej uczelni w kontekście wpływu na przedsiębiorczość. Niepełna 35% badanych uznało atmosferę na uczelni za inspirującą do tworzenia nowych pomysłów na otwarcie biznesu. Trochę bardziej doceniony został klimat, jaki stara się stworzyć środowisko akademickie dla rozwoju przedsiębiorczości, gdzie 44,3% studentów wskazało, że jest on sprzyjający. Uzyskane wyniki są zbieżne z przeprowadzonymi wśród studentów PWSZ w Nowym Sączu, gdzie niemal 43% ankietowanych oceniło w sposób pozytywny kształtowanie postaw przedsiębiorczych przez tę uczelnię. Studenci odnieśli się również do przedmiotów i zajęć, na które uczęszczali w trakcie studiów, dokonując oceny nauki na uczelni. W badaniu GUESS najwyższe oceny uzyskał wzrost potencjału dostrzegania nowych możliwości – 55,3% oraz zwiększenie kompetencji zarządzania, niezbędnych do stworzenia własnej firmy 44,9% (PWSZ Nowy Sącz – wzmocnienie zdolności studentów do identyfikowania szans i możliwości oraz ich wykorzystywania, a także wzmocnienie zdolności do rozwijania sieci kontaktów oraz rozumienie działań, które należy podjąć w celu rozpoczęcia działalności gospodarczej). W sposób negatywny postrzegają natomiast działania uczelni wyższych w odniesieniu do zakresu zrozumienia zasad i postępowania, którym należy się kierować, by założyć własny biznes (PWSZ Nowy Sącz – działania i postawę kadry naukowej do rozwoju przedsiębiorczości oraz zwiększenie praktycznych umiejętności zarządzania w celu rozpoczęcia działalności gospodarczej). Plany podjęcia działalności gospodarczej w perspektywie pięciu lat po zakończeniu studiów zadeklarowało 40% badanych, co jest wielkością porównywalną z wynikami badania studentów PWSZ w Nowym Sączu.

²⁴ Por. K. Safin, *Przedsiębiorcze zachowania studentów – stan i konsekwencje dla dydaktyki*, „Horyzonty Wychowania” 2014, vol. 13, no. 26, s. 327-341 (całość raportu: <www.ibrpolska.pl/download/GUESS%202013%20Poland.pdf>, *Global University Entrepreneurial Spirit Students' Survey 13' Raport Krajowy*, Polska, A. Lewandowska, Ł. Tylczyński, Instytut Biznesu Rodzinnego, Poznań 2014).

Wnioski

Na podstawie uzyskanych wyników badań i przeprowadzonych analiz sformułować można kilka ogólnych wniosków:

- studenci już podczas studiów wykazują przejawy postaw przedsiębiorczych, coraz częściej podejmując pracę zawodową w czasie roku akademickiego oraz wakacji, ponadto, często angażują się w inne formy pracy pozwalające na zdobycie adekwatnego doświadczenia zawodowego i umiejętności praktycznych cenionych na rynku pracy;
- należy przypuszczać, że uczelnie wyższe nadmiernie skupiają się na przekazywaniu wiedzy teoretycznej dotyczącej zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw i w niewielkim stopniu przyczyniają się do budowania postaw przedsiębiorczych, pozwalających na wykorzystanie zdobytej wiedzy w praktyce gospodarczej, co postrzegane jest przez studentów jako niezgodne z ich oczekiwaniami;
- uczelnie nie zachęcają do otwierania własnej działalności gospodarczej, w większym stopniu kładąc nacisk na rozwój kompetencji ułatwiających odnalezienie się absolwentów na rynku pracy w roli pracownika;
- studenci uczelni zawodowych wyżej niż studenci pozostałych uczelni oceniają własne rozumienie działań, które należy podjąć w celu rozpoczęcia działalności gospodarczej, co dowodzi, iż kształcenie na uczelniach zawodowych w większym stopniu ukierunkowane jest na kształcenie praktyczne;
- niewielki wpływ na podejmowanie decyzji o prowadzeniu własnej działalności gospodarczej wywierają zajęcia na uczelni lub wykładowcy w porównaniu z innymi czynnikami – należy dążyć do zwiększenia roli uczelni w tym zakresie, zwłaszcza w kontekście obowiązku rozwijania kompetencji społecznych narzuconego przez KRK.

Otrzymane wyniki świadczą o konieczności podejmowania przez uczelnie działań zmierzających do zweryfikowania programów kształcenia i metod pracy ze studentami, tak aby w większym stopniu niż dotychczas ukierunkować je na kreatywne myślenie oraz umiejętność adaptowania pomysłów do istniejących i często zmieniających się uwarunkowań rynkowych. Programy kształcenia na studiach, w tym ekonomicznych, powinny obejmować kształcenie praktyczne. Oparcie zajęć w tym zakresie na współpracy z przedsiębiorcami, na przykład poprzez

realizowanie rzeczywistych projektów, proponowanie rozwiązania aktualnych problemów przedsiębiorstw pozwoliłoby uwypuklić praktyczne aspekty zarządzania realnym przedsięwzięciem czy przedsiębiorstwem. Istotne zdaje się także przeniesienie prac dyplomowych studentów na płaszczyznę rozważań empirycznych służących przedsiębiorstwom, które z założenia zgłaszałyby zapotrzebowanie na rozwiązanie problemów użytecznych w ich praktyce gospodarczej. W odniesieniu do formy zajęć praktycznych sugerowana jest dywersyfikacja metod nauczania z ukierunkowaniem na wykorzystanie metod aktywizujących, jak na przykład blended e-learning, edutainment.

Podjmując próby kształtowania systemu edukacyjnego pozytywnie wpływającego na zachowania przedsiębiorcze, należy mieć świadomość, że na koncepcje kształcenia i kształtowania postaw poza czynnikami podatnymi na działania edukacyjne wpływają także czynniki nierozpoznane, na które nie mamy wpływu i które znajdują się poza możliwościami oddziaływania systemu szkolnictwa²⁵.

Podsumowanie

Upraktyczenie procesu kształcenia na uczelni jest zadaniem realnym i sensownym. Ze względu na fakt, iż niniejsze badanie postaw studentów PWSZ w Nowym Sączu jest pierwszym tego rodzaju badaniem po wdrożeniu Krajowych Ram Kwalifikacji w uczelni, uzasadnione wydaje się kontynuowanie rozważań w zakresie przedsiębiorczości jako sposób monitorowania zmian w postawach studentów. Występowanie zmian, bądź ich brak, może być cenną wskazówką w procesie kształtowania sylwetki zawodowej absolwenta. Ponadto, bieżąca współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami w zakresie kształcenia wpłynie pozytywnie na świadomość młodych ludzi odnośnie do realiów prowadzenia działalności gospodarczej z uwzględnieniem specyficznych uwarunkowań lokalnych rynku pracy na Sądecczyźnie.

²⁵ Por. K. Safin, *Przedsiębiorcze zachowania studentów – stan i konsekwencje dla dydaktyki*, art. cyt., s. 338, cyt. za: J. Mugler, *The Role of the Universities in Educations for Entrepreneurship w: Beitrage zur Gestaltung des Faches, „Okonomie der Klein – und Mittel-betriebe”*, Fachverlag Wirtschaftsuniversitat, Wien 1992.

BIBLIOGRAFIA

- Autonomia programowania uczelni. Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego*, red. E. Chmielecka, Warszawa 2010, <www.nauka.gov.pl>.
- Deklaracja Bolońska. Szkolnictwo wyższe w Europie z dnia 19.06.1999 r.
- Druckner P.F., *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, PWE, Warszawa 1992.
- Entrepreneurship in higher education, especially with non-business studies*, Final report of the Expert Group, European Commission – Enterprise and Industry Directorate-General, Brussels – March 2008.
- Kraj K.M., *Enterprise performance management – nowe wsparcie dla przedsiębiorczości korporacyjnej w warunkach globalizacji*, w: *Przedsiębiorczość w teorii i praktyce*, red. M. Strużycki, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2006, s. 11.
- Marszałek A., *Analiza postaw przedsiębiorczych wśród studentów*, „E-mentor”, nr 3 (45)/2012, <www.e-mentor.edu.pl>.
- Marszałek A., *Wyzwania stojące przed systemem szkolnictwa wyższego w Europie*, „E-mentor”, nr 1 (38)/2011, <www.e-mentor.edu.pl>.
- Mierzwa, O., *Doświadczenie czy wykształcenie? Polski rynek pracy ludzi młodych – eksperyment korespondencyjny*, „Bank i Kredyt”, 1/2012, s. 28.
- Piróg D., *Wybrane determinanty tranzykcji absolwentów studiów wyższych na rynek pracy. Dylematy współczesnego rynku pracy*, „Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” nr 160, 2013, s. 131-138.
- Płaziak M. i Rachwał T., *Entrepreneurship Courses in Spatial Management Studies in Polish Universities*, „Procedia – Social and Behavioral Sciences”, vol. 110, 2014, s. 710-718.
- Rachwał T., *Kształtowanie postaw przedsiębiorczych w edukacji szkolnej*, w: *Szkoła w nauce i praktyce edukacyjnej*, t. II, red. B. Muchacka, Oficyna Wydawnicza Impuls, Akademia Pedagogiczna w Krakowie, Kraków 2006, s. 427-434.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego, Dz.U. 2011, Nr 253, poz. 1520.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia, Dz.U. 2011, Nr 253, poz. 1521.
- Safin K., *Przedsiębiorcze zachowania studentów – stan i konsekwencje dla dydaktyki*, „Horyzonty Wychowania” 2014, vol. 13, no. 26, s. 327-341.
- Thieme J.K., *Szkolnictwo wyższe, Wyzwania XXI wieku. Polska – Europa – USA*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009.
- Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2011 r., Nr 84, poz. 455.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. 2005, Nr 164, poz. 1365.

- Volkman Ch. i in., *Educating the Next Wave of Entrepreneurs. Unlocking Entrepreneurial Capabilities to Meet the Global Challenges of the 21st Century*. A Report of the Global Education Initiative, World Economic Forum, Geneva.
- Wach K., *Edukacja na rzecz przedsiębiorczości wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjno-gospodarczych*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2013/9, s. 246-257
- Wach K., *Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw: rozwój przez umiędzynarodowienie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 200.
- Women in Business. Policies to Support Women’s Entrepreneurship Development in the MENA Region*, OECD, 2012.
- Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie ustanowienia europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie.
- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz.U. L 394 z 30.12.2006.
- Ziolo Z., *Miejsce przedsiębiorczości w edukacji*, „Przedsiębiorczość – Edukacja” 2012/8, s. 10-23.
- <www.erasmusplus.org.pl>, strona internetowa Programu Erasmus Plus.
- <www.eur-lex.europa.eu>, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej.
- <www.ibrpolska.pl/download/GUESSS%202013%20Poland.pdf>.
- <www.nauka.gov.pl>, serwis internetowa Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.
- <www.pup.powiat-ns.pl>, serwis internetowy Powiatowego Urzędu Pracy dla Powiatu Nowosądeckiego.
- <www.us.edu.pl/raport-na-temat-postaw-studentow-us-wobec-przedsiębiorczosci>.